

Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками
Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>бакалавр</i>
Галузь знань	<i>10 Природничі науки</i>
Спеціальність	<i>101 Екологія</i>
Освітня програма	<i>Екологічна безпека</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2курс/3 семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4(120)</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік</i>
Розклад занять	<i>4 години на тиждень (1 година лекційних та 2 години лабораторних занять, 1 година практичних занять)</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: https://eco-paper.kpi.ua/pro-kafedru/vykladachi/vizytky/overchenko-tetyana-anatolijivna.html
Розміщення курсу	

Програма навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Одним з основних життєво важливих елементів навколишнього природного середовища є атмосферне повітря. Негативний вплив господарської діяльності людини, а саме викиди парів та газів, призводить до погіршення якості повітря. Базуючись на розумінні механізмів впливу людини на навколишнє середовище і процесів, що відбуваються у ньому; підбору науково-обґрунтованих технічних, технологічних та організаційних заходів щодо запобігання забрудненню довкілля; вибору, планування, проектування та обчислення параметрів роботи окремих видів обладнання, параметрів технологічних процесів та нормативних показників стану довкілля вдається захистити довкілля від негативного антропогенного навантаження на повітряний простір планети.

Предмет навчальної дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками» – для реалізації природоохоронних технологій, спрямованих на захист атмосфери, є очистка газоподібних відходів від парів та газів перед їх викидом в атмосферу.

Вирішення даної проблеми буде визначатись рівнем умінь фахівців, які працюють у галузі охорони навколишнього середовища, включаючи установи управління екологічною безпекою держави, наукові установи та організації, підприємства.

Для успішного вирішення завдань захисту та збереження атмосфери фахівці мають вільно володіти інформацією, аналізувати напрямки вдосконалення існуючих природоохоронних

і природо відновлюваних технологій забезпечення екологічної безпеки, вміти вирішувати складні проблеми захисту повітря від забруднення на високому професійному рівні.

Мета навчальної дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками»

Метою вивчення даної дисципліни є формування у студентів комплексу знань в області сучасних методів очищення відхідних газів, комплексу умінь та навиків, необхідних для проведення наукових досліджень в даному напрямку, для створення сучасних технологій газоочистки та для кваліфікованого управління існуючими технологічними процесами. Відповідно до мети підготовка бакалаврів вимагає посилення сформованих у студентів компетентностей:

- Здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю
- Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем
- Здатність розробляти проектну та робочу технічну документацію у галузі природоохоронних технологій, складати конструктивні схеми з елементами обладнання та промислових будівель, оформляти завершені проектно-конструкторські розробки
- Здатність вдосконалювати, проектувати, реалізовувати та експлуатувати технології та обладнання очищення та переробки вихідних газів, стічних вод та твердих відходів
- Здатність застосовувати сучасні методи та засоби контролю стану атмосферного повітря, природних вод, ґрунтів та біоти, визначати рівень забрудненості природних та промислових матеріалів радіоактивними елементами, володіти методиками оцінки впливу несприятливих факторів на живі організми, визначати адаптивні можливості людського організму в умовах середовища
- Здатність розрізняти технологічні процеси виробництв, визначати джерела і шляхи надходження у навколишнє природне середовище шкідливих компонентів, оцінювати їх вплив на стан здоров'я людини та якість довкілля

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками», студенти після її засвоєння мають продемонструвати такі програмні результати навчання:

- Розв'язувати проблеми у сфері захисту навколишнього середовища із застосуванням загальноприйнятих та/або стандартних підходів та міжнародного і вітчизняного досвіду
- Уміти проводити пошук інформації з використанням відповідних джерел для прийняття обґрунтованих рішень
- Проводити лабораторні дослідження із застосуванням сучасних приладів, забезпечувати достатню точність вимірювання та достовірність результатів, обробляти отримані результати
- Застосовувати методології та технології проектування, реалізації та впровадження природоохоронних технологій та обладнання, здійснювати проектно-конструкторську діяльність
- Проводити оцінку стану довкілля, визначати рівень впливу підприємства (виробництва) на навколишнє середовище, визначати основні забруднювачі довкілля даного підприємства (виробництва)

- Розробляти технології, використовувати процеси та апарати, що забезпечують ефективне розділення, концентрування, вилучення, деструкцію шкідливих домішок у водних системах і газових середовищах, переробку та утилізацію відходів

Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Вивчення дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками» базується на засадах інтеграції різноманітних знань, отриманих студентами протягом бакалаврату при вивченні дисциплін природничого та інженерно-технічного спрямування: «Загальна екологія», «Спеціальні розділи біогеохімії», «Хімія з основами біогеохімії».

Дисципліна «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками» є фундаментальною основою для вивчення наступних дисциплін: «Моніторинг довкілля», «Моделювання і прогнозування стану довкілля», «Нормування антропогенного навантаження на навколишнє середовище», «Екологічна безпека», «Техноекологія», та забезпечує виконання бакалаврського проекту.

3. Зміст навчальної дисципліни дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками»

Розділ 1. Абсорбційні методи очищення від парів та газів.

Тема 1. Рівновага в системах газ-рідина. Кінетичні закономірності процесу абсорбції. Системи газ-рідина, що використовуються в промисловості. Абсорбційне обладнання. Трубчасті плівкові абсорбери. Насадкові абсорбери, характеристики насадок. Тарілчасті абсорбери з провальними та переливними тарілками, абсорбери з рухомою насадкою.

Розділ 2. Очищення газів від оксиду сірки (II).

Тема 1. Утворення викидів оксидів сірки (II). Схема контактної виробництва сірчаної кислоти. Схема процесів одержання сірчаної кислоти із топкових газів. Очистка газів від оксиду сірки (II). Абсорбція водою. Вапняковий і вапняний методи. Магnezитовий, цинковий, аміачний методи. Схема установки очищення газу від оксиду сірки (II) з отриманням нітрат-фосфат амонію. Сульфід-бісульфідні методи з використанням соди та гідроксиду натрію.

Розділ 3. Очищення газів від сірководню.

Тема 1. Утворення викидів сірководню. Вакуум-карбонатний та фосфатний методи. Етаноламіновий та залізо-содовий методи. Рекуперація сірководню методом Клауса.

Розділ 4. Очищення газів від оксидів азоту.

Тема 1. Утворення викидів оксидів азоту. Схема виробництва азотної кислоти. Абсорбція водою з добавками пероксиду водню. Абсорбція лугами та селективними сорбентами. Очищення з використанням сечовини та нітрозилсірчаної кислоти. Знешкодження регенерованих нітрозних газів шляхом каталітичного відновлення.

Розділ 5. Очищення газів від сполук фтору.

Тема 1. Утворення викидів фтористого водню та тетрафториду кремнію. Схема виробництва простого суперфосфату. Абсорбція водою, вапняним молоком. Уловлення фтористих газів розчином, що містять амонійні солі. Утилізація фтористих газів.

Розділ 6. Очищення газів від сполук хлору.

Тема 1. Утворення викидів хлору та хлористого водню. Абсорбція водою та водними розчинами лугів. Використання тетрахлориду вуглецю та титану. Утилізація хлорвмісних газів.

Розділ 7. Очищення газів від оксидів вуглецю.

Тема 1. Утворення викидів оксидів вуглецю. Абсорбція оксиду вуглецю (II) мідь-алюміній-хлоридним та мідноаміачним розчинами. Очищення від оксиду вуглецю (II) промиванням рідким азотом. Метод гідрування залишкових кількостей оксидів вуглецю. Очищення газів від оксиду

вуглецю (IV) водною абсорбцією. Етаноламінове очищення. Очищення гарячим розчином поташу.

Розділ 8. Адсорбційні методи очищення від парів та газів.

Тема 1. Кінетичні закономірності процесу адсорбції. Десорбція поглинених речовин. Характеристика промислових адсорбентів. Вимоги до адсорбентів в процесах газоочищення. Адсорбційне обладнання з рухомим та нерухомим шаром адсорбенту.

Розділ 9. Каталітичні методи очищення від парів та газів.

Тема 1. Каталітичне очищення газів. Сутність і види каталізу. Промислові каталізатори. Конструкції контактних апаратів. Апарати з киплячим шаром каталізатора. Очищення каталітичним методом від органічних сполук. Схема установки каталітичного допалювання відхідних газів.

Навчальні матеріали та ресурси

Базова література

1. Бекетов В. Є., Євтухова Г. П. Джерела та процеси забруднення атмосфери. Харків : ХНУМГ ім. О. Н. Бекетова, 2019. 113 с. <https://core.ac.uk/download/pdf/228030186.pdf>
2. Сарапіна М. В. Процеси та апарати пилогазоочищення: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2018. 125 с.
3. Крусір Г. В., Мадані М. М., Гаркович О. Л. Техніка та технології очищення газових викидів. Одеса: ОНАХТ-Одеса, 2017. 207 с.
4. Конспект лекцій з дисципліни «Технології очистки та утилізації промислових стоків та викидів» (Частина I) для студентів напряму підготовки 6.051301 - «Хімічна технологія», 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» та 6.051401 - «Промислова біотехнологія», Укладач: Олійник М.А. – Кам'янське: ДДТУ, 2016. - 56 стор.
5. Методы расчета систем комплекснойпыле- и газоочистки. Монография / М.И. Шиляев, Е.М. Хромова. М.: Издательство АСВ, 2018. 196 с.
6. Іваненко О.І. Методичні вказівки до виконання курсових проектів з курсу «Технологія та обладнання захисту атмосфери» для студентів напряму підготовки 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування». -К.: ТОВ «Інфодрук», -2012. -107 с.
7. Гомеля М.Д., Нестеренко С.А., Іваненко О.І., Отрох О.А. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з курсу «Технологія та обладнання захисту атмосфери» для студентів спеціальності 7.070801 «Екологія та охорона навколишнього середовища». -К.: НТУУ «КПІ», -2007. -30 с.

Додаткова література

8. Промислові технології та очищення технологічних і вентиляційних викидів: навч. посіб. / Ю. С. Юркевич, О. Т. Возняк, В. М. Желих ; МОНМС України, НУ «Львівська Політехніка». 2012. 120 с.
9. Северин Л. І., Петрук В. Г., Безвозюк І. І., Васильківський І. В. Природоохоронні технології (захист атмосфери) / Ч.І: Навчальний посібник. Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2010. https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/iebmnd/severin_priodoohoronni_tehnologii/dop-m.html
10. Ратушняк Г.С., Лялюк О. Г. Засоби очищення газових викидів. Навчальний посібник. Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2008. 207 с.
11. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 422 с.
12. Кузнецов И. Е., Шмат К. И., Кузнецов С. И. Оборудование для санитарной очистки газов. Справочник. Київ: Техніка, 1989. 204 с.
13. Охрана окружающей природной среды. Под ред. Дуганова Г. В. Київ : Вища школа, 1991. 320 с.
14. Кундро Н. В., Давыденко Н. В. Очистка вентвыбросов. <http://elib.psu.by:8080/handle/123456789/3181>

15. Бекетов В. Є. Конспект лекцій із курсу «Прикладна аероекологія». Модуль 1 «Атмосфера. Основні терміни та визначення» (для студентів 2 курсу денної форми навчання за напрямом 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; В. Є. Бекетов, Г. П. Євтухова, Ю. Л. Коваленко. Х.: ХНАМГ, 2011. 44 с.

16. Бекетов В. Е. Конспект лекцій з розділу «Методи і прилади контролю концентрацій пилогазових домішок в атмосфері і в промислових викидах» з дисципліни «Методи і прилади контролю стану атмосферного повітря» (для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.070801 (7.04010601) - «Екологія і охорона навколишнього середовища») / Бекетов В. Е., Євтухова Г. П., Коваленко Ю. Л.; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2011. 40 с.

17. Экологиягорода. Под ред. Ф.В. Стольберга. -К. : Либра, -2000. - 464 с.

18. КД 52.9.4.01–09. Методичні вказівки щодо прогнозування метеорологічних умов формування рівнів забруднення повітря в містах України. Київ: Державна гідрометеорологічна служба, 2010. 78 с.

19. Рижков С. С. Апарати для очищення повітря від забруднень : метод. вказівки / С. С. Рижков, Ю. М. Харитонов, В. В. Благодатний. - Миколаїв : УДМТУ, 2002. - 36 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

20. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mep.gov.ua/>

21. Промислова екологія. Спільнота фахівців-екологів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eco.com.ua/>

22. Професійна Асоціація Екологів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://paeu.com.ua/>

23. Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.kpi.ua>

24. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

25. Електронний архів наукових та освітніх матеріалів КПІ ім. Ігоря Сікорського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/>

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекційні заняття спрямовані на:

- надання сучасних, цілісних, взаємозалежних знань з дисципліни «Захист атмосферного повітря від забруднення газоподібними домішками», рівень яких визначається цільовою установкою до кожної конкретної теми;
- забезпечення в процесі лекції творчої роботи студентів спільно з викладачем;
- виховання у студентів професійно-ділових якостей і розвиток у них самостійного творчого мислення;
- формування у студентів необхідного інтересу та визначенні напрямку для самостійної роботи;
- визначення на сучасному рівні розвитку науки в області сучасних методів та процесів очищення газів, прогнозування розвитку на найближчі роки;
- відображення методичної обробки матеріалу (виділення головних положень, висновків, рекомендацій, чітке і адекватне їх формулювання)
- використання для демонстрації наочних матеріалів, поєднання, по можливості їх з демонстрацією результату і зразків ;
- викладання матеріалів досліджень чіткою і якісною мовою з дотриманням структурно-логічних зв'язків, роз'яснення всіх нововведених термінів і понять;
- доступність для сприйняття даною аудиторією.

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (перелік дидактичних засобів, посилання на літературу та завдання на СРС)	Годин
1	<p>Абсорбційні методи очищення від парів та газів. Рівновага в системах газ-рідина. Кінетичні закономірності процесу абсорбції. Системи газ-рідина, що використовуються в промисловості. Абсорбційне обладнання. Трубчасті плівкові абсорбери. Насадкові абсорбери, характеристики насадок. Тарілчасті абсорбери з провальними та переливними тарілками, абсорбери з рухомою насадкою. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Недоліки абсорбційних методів очищення від парів та газів. Література: [10, 12, 14].</p>	2
2	<p>Очищення газів від оксиду сірки (II). Утворення викидів оксидів сірки (II). Схема контактного виробництва сірчаної кислоти. Схема процесів одержання сірчаної кислоти із топкових газів. Очистка газів від оксиду сірки (II). Абсорбція водою. Вапняковий і вапняний методи. Магnezитовий, цинковий, аміачний методи. Схема установки очищення газу від оксиду сірки (II) з отриманням нітрат-фосфат амонію. Сульфід-бісульфідні методи з використанням соди та гідроксиду натрію. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Очистка газових сумішей від сірковуглецю. Література: [8, 9, 10].</p>	2
3	<p>Очищення газів від сірководню. Утворення викидів сірководню. Вакуум-карбонатний та фосфатний методи. Етаноламіновий та залізо-содовий методи. Рекуперація сірководню методом Клауса. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Очистка газових сумішей від меркаптанів.</p>	2

	<i>Література: [8, 9, 10].</i>	
4	<p>Очищення газів від оксидів азоту. Утворення викидів оксидів азоту. Схема виробництва азотної кислоти. Абсорбція водою з добавками пероксиду водню. Абсорбція лугами та селективними сорбентами. Очищення з використанням сечовини та нітрозилсірчаної кислоти. Знешкодження регенованих нітрозних газів шляхом каталітичного відновлення. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи зменшення викидів оксидів азоту. Література: [1, 9, 11, 13].</p>	2
5	<p>Очищення газів від сполук фтору. Утворення викидів фтористого водню та тетрафториду кремнію. Схема виробництва простого суперфосфату. Абсорбція водою, вапняним молоком. Уловлення фтористих газів розчином, що містять амонійні солі. Утилізація фтористих газів. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи використання уловлених фтористих газів в промисловості. Література: [1, 9, 11, 13].</p>	1
6	<p>Очищення газів від сполук хлору. Утворення викидів хлору та хлористого водню. Абсорбція водою та водними розчинами лугів. Використання тетрахлориду вуглецю та титану. Утилізація хлорвмісних газів. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи використання уловлених хлорвмісних газів в промисловості. Література: [1, 9, 11, 13].</p>	1
7	<p>Очищення газів від оксидів вуглецю. Утворення викидів оксидів вуглецю. Абсорбція оксиду вуглецю (II) мідь-алюміній-хлоридним та мідноаміачним розчинами. Очищення від оксиду вуглецю (II) промиванням рідким азотом. Метод гідрування залишкових кількостей оксидів вуглецю. Очищення газів від оксиду вуглецю (IV) водною абсорбцією. Етаноламінове очищення. Очищення гарячим розчином поташу. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи зменшення викидів парникових газів. Література: [1, 9, 15, 17].</p>	2
8	<p>Адсорбційні методи очищення від парів та газів. Кінетичні закономірності процесу адсорбції. Десорбція поглинених речовин. Характеристика промислових адсорбентів. Вимоги до адсорбентів в процесах газоочищення. Адсорбційне обладнання з рухомим та нерухомим шаром адсорбенту. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи поводження з відпрацьованими адсорбентрами. Література: [8, 9, 10, 12].</p>	2
9	<p>Каталітичні методи очищення від парів та газів. Каталітичне очищення газів. Сутність і види каталізу. Промислові каталізатори. Конструкції контактних апаратів. Апарати з киплячим шаром каталізатора. Очищення каталітичним методом від органічних сполук. Схема установки каталітичного допалювання відхідних газів. Література: [2, 3, 4, 5].</p>	2

	<i>Завдання на СРС. Шляхи поводження з відпрацьованими каталізаторами. Література: [8, 9, 10, 12].</i>	
10	МКР	2
	Всього	18

Лабораторні заняття

У системі професійної підготовки студентів лабораторні заняття займають 50 % аудиторного навантаження. Будучи доповненням до лекційного курсу, вони закладають і формують основи кваліфікації бакалавра з екології. Метою лабораторно-практичних занять є розвиток у студентів експериментальних навичок, дослідницького підходу до вивчення предмету, закріплення теоретичного матеріалу.

№ з/п	Назва лабораторної роботи	Кількість аудиторних годин
1	<i>Вступ. Інструктаж з техніки безпеки, ознайомлення з програмою лабораторних робіт, видача методичної літератури</i>	1
2	<i>Визначення концентрації токсичних речовин у повітрі за допомогою газоаналізатора УГ-2</i>	5
3	<i>Визначення концентрації соляної кислоти у повітрі</i>	5
4	<i>Визначення вмісту аміаку в атмосфері довкілля</i>	4
5	<i>Визначення забрудненості атмосферного повітря за допомогою ліхеноіндикації</i>	4
6	<i>Експрес-метод визначення вуглекислого газу у повітрі</i>	5
7	<i>Визначення вмісту радіонуклідів цезію та калію у витяжці листового опаду методом гамма-радіометрії</i>	5
8	<i>Визначення бета-активності продукції листового походження шляхом радіометрії її зольних залишків</i>	5
	<i>Залік</i>	2
	Всього годин	36

Практичні заняття

У системі професійної підготовки бакалаврів по даній дисципліні практичні заняття займають 25 % аудиторного навантаження. Будучи доповненням до лекційного курсу, вони закладають і формують основи кваліфікації бакалавра в галузі екології, а саме захисту атмосфери від антропогенного впливу. Зміст цих занять і методика їх проведення повинні забезпечувати розвиток творчої активності особистості. Вони розвивають наукове мислення і здатність користуватися спеціальною термінологією, дозволяють перевірити знання, тому даний вид роботи виступає важливим засобом оперативного зворотного зв'язку. Практичні заняття повинні виконувати не тільки пізнавальну і виховну функції, але й сприяти зростанню бакалаврів як творчих працівників в області охорони навколишнього природного середовища.

Основні завдання циклу практичних занять:

- допомогти бакалаврам систематизувати, закріпити і поглибити знання теоретичного характеру в області фундаментальних методів та технологій очищення повітря;

- навчити бакалаврів прийомам вирішення практичних завдань, сприяти оволодінню навичками та вміннями виконання розрахунків, графічних та інших завдань;
- навчити їх працювати з науковою та довідковою літературою і схемами;
- формувати вміння вчитися самостійно, тобто опановувати методами, способами і прийомами самонавчання, саморозвитку і самоконтролю.

№ з/п	Назва теми практичного заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, посилання на літературу та завдання на СРС)	Годин
1	Розрахунок матеріального балансу процесу газоочищення. Література: [6].	2
2	Розрахунок відцентрового скрубера для видалення хлору. Література: [6].	2
3	Розрахунок відцентрового скрубера для видалення хлористого водню. Література: [6].	3
4	Розрахунок відцентрового скрубера для охолодження газового потоку. Література: [6].	3
5	Розрахунок відцентрового скрубера як краплевловлювача скрубера Вентурі. Література: [6].	2
6	Розрахунок скрубера Вентурі для видалення аміаку. Література: [6].	3
7	Розрахунок скрубера Вентурі для видалення оксиду сірки (II). Література: [6].	3
	Всього	18

Самостійна робота студента/аспіранта

Самостійна робота займає 40 % часу вивчення кредитного модуля, включаючи і підготовку до заліку. Головне завдання самостійної роботи студентів – це опанування наукових знань в областях, що не увійшли у перелік лекційних питань шляхом особистого пошуку інформації, формування активного інтересу до творчого підходу у навчальній роботі. У процесі самостійної роботи в рамках освітнього компоненту студент повинен навчатися глибоко аналізувати сучасні підходи до розробки та впровадження новітніх технологій очищення забруднених відхідних газів, виходячи із концентрацій забруднюючих домішок і нормативів викидів газової суміші. Студент повинен вміти створювати найбільш ефективні методи очищення забруднених газів.

№ з/п	Назва теми, що виноситься на самостійне опрацювання	Кількість годин СРС
Абсорбційні методи очищення від парів та газів.		
1	Рівновага в системах газ-рідина. Кінетичні закономірності процесу абсорбції. Системи газ-рідина, що використовуються в промисловості. Абсорбційне обладнання. Трубчасті плівкові абсорбери. Насадкові абсорбери, характеристики насадок. Тарілчасті абсорбери з провальними та переливними тарілками, абсорбери з рухомою насадкою. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Недоліки абсорбційних методів очищення від парів	6

	та газів. <i>Література: [10, 12, 14].</i>	
Очищення газів від оксиду сірки (II).		
2	<p>Утворення викидів оксидів сірки (II). Схема контактного виробництва сірчаної кислоти. Схема процесів одержання сірчаної кислоти із топкових газів. Очистка газів від оксиду сірки (II). Абсорбція водою. Вапняковий і вапняний методи. Магnezитовий, цинковий, аміачний методи. Схема установки очищення газу від оксиду сірки (II) з отриманням нітрат-фосфат амонію. Сульфїт-бісульфїтні методи з використанням соди та гідроксиду натрію.</p> <p><i>Література: [2, 3, 4, 5].</i></p> <p><i>Завдання на СРС. Очистка газових сумішей від сірковуглецю.</i></p> <p><i>Література: [8, 9, 10].</i></p>	6
Очищення газів від сірководню.		
3	<p>Утворення викидів сірководню. Вакуум-карбонатний та фосфатний методи. Етаноламіновий та залізо-содовий методи. Рекуперація сірководню методом Клауса.</p> <p><i>Література: [2, 3, 4, 5].</i></p> <p><i>Завдання на СРС. Очистка газових сумішів від меркаптанів.</i></p> <p><i>Література: [8, 9, 10].</i></p>	6
Очищення газів від оксидів азоту.		
4	<p>Утворення викидів оксидів азоту. Схема виробництва азотної кислоти. Абсорбція водою з добавками пероксиду водню. Абсорбція лугами та селективними сорбентами. Очищення з використанням сечовини та нітрозилсірчаної кислоти. Знешкодження регенерованих нітрозних газів шляхом каталітичного відновлення.</p> <p><i>Література: [2, 3, 4, 5].</i></p> <p><i>Завдання на СРС. Шляхи зменшення викидів оксидів азоту.</i></p> <p><i>Література: [1, 9, 11, 13].</i></p>	5
5	Очищення газів від сполук фтору.	
	<p>Утворення викидів фтористого водню та тетрафториду кремнію. Схема виробництва простого суперфосфату. Абсорбція водою, вапняним молоком. Уловлення фтористих газів розчином, що містять амонійні солі. Утилізація фтористих газів.</p> <p><i>Література: [2, 3, 4, 5].</i></p> <p><i>Завдання на СРС. Шляхи використання уловлених фтористих газів в промисловості.</i></p> <p><i>Література: [1, 9, 11, 13].</i></p>	5
6	Очищення газів від сполук хлору.	
	<p>Утворення викидів хлору та хлористого водню. Абсорбція водою та водними розчинами лугів. Використання тетрахлориду вуглецю та титану. Утилізація хлорвмісних газів.</p> <p><i>Література: [2, 3, 4, 5].</i></p> <p><i>Завдання на СРС. Шляхи використання уловлених хлорвмісних газів в промисловості.</i></p> <p><i>Література: [1, 9, 11, 13].</i></p>	4
7	Очищення газів від оксидів вуглецю.	
	<p>Утворення викидів оксидів вуглецю. Абсорбція оксиду вуглецю (II) мідь-алюміній-хлоридним та мідноаміачним розчинами. Очищення від оксиду вуглецю (II) промиванням рідким азотом. Метод гідрування залишкових кількостей оксидів вуглецю. Очищення газів від оксиду вуглецю (IV) водною абсорбцією. Етаноламінове очищення. Очищення</p>	4

	<p>гарячим розчином поташу. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи зменшення викидів парникових газів. Література: [1, 9, 15, 17].</p>	
8	<p>Адсорбційні методи очищення від парів та газів.</p>	
	<p>Кінетичні закономірності процесу адсорбції. Десорбція поглинених речовин. Характеристика промислових адсорбентів. Вимоги до адсорбентів в процесах газоочищення. Адсорбційне обладнання з рухомих та нерухомих шаром адсорбенту. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи поводження з відпрацьованими адсорбентами. Література: [8, 9, 10, 12].</p>	4
9	<p>Каталітичні методи очищення від парів та газів.</p>	
	<p>Каталітичне очищення газів. Сутність і види каталізу. Промислові каталізатори. Конструкції контактних апаратів. Апарати з киплячим шаром каталізатора. Очищення каталітичним методом від органічних сполук. Схема установки каталітичного допалювання відхідних газів. Література: [2, 3, 4, 5]. Завдання на СРС. Шляхи поводження з відпрацьованими каталізаторами. Література: [8, 9, 10, 12].</p>	4
	Підготовка до заліку	4
	Всього годин	48

Політика та контроль

Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Правила відвідування занять та поведінки на заняттях

Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. Студенти зобов'язані брати активну участь в навчальному процесі, не спізнюватися на заняття та не пропускати їх без поважної причини, не заважати викладачу проводити заняття, не відволікатися на дії, що не пов'язані з навчальним процесом.

Правила призначення заохочувальних та штрафних балів

- заохочувальні бали можуть нараховуватись викладачем виключно за виконання творчих робіт з дисципліни або додаткового проходження он-лайн профільних курсів з отриманням відповідного сертифікату:
<https://www.coursera.org/specializations/climate-change-and-health>
<https://www.coursera.org/learn/global-warming>
Але їхня сума не може перевищувати 15 % від рейтингової шкали. Зарахування сертифікату з певного он-лайн профільного курсу одноразове.
- штрафні бали в рамках навчальної дисципліни не передбачені.

Політика дедлайнів та перескладань

У разі виникнення заборгованостей з навчальної дисципліни або будь-яких форс-мажорних обставин, студенти мають зв'язатися з викладачем по доступних (наданих викладачем) каналах зв'язку для розв'язання проблемних питань та узгодження алгоритму дій для відпрацювання.

Політика академічної доброчесності

Плагіат та інші форми недоброчесної роботи неприпустимі. До плагіату відноситься відсутність посилань при використанні друкованих та електронних матеріалів, цитат, думок інших авторів. Неприпустимі підказки та списування під час написання тестів, проведення занять; здача заліку за іншого студента; копіювання матеріалів, захищених системою авторського права, без дозволу автора роботи.

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>

Політика академічної поведінки і етики

Студенти мають бути толерантним, поважати думку оточуючих, заперечення формулювати в коректній формі, конструктивно підтримувати зворотний зв'язок на заняттях.

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>

Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Розподіл навчального часу за видами занять і завдань з дисципліни згідно з робочим навчальним планом:

Семестр	Навчальний час		Розподіл навчальних годин				Контрольні заходи		
	Кредити	акад. год.	Лекції	Практичні	Лаб. роб.	СРС	МКР	РГР	Семестровий контроль
3	4	120	18	18	36	48	1	–	залік

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за:

Рейтинг студента з кредитного модуля складається з балів, що він отримує за роботу на лабораторних роботах та за написання модульної контрольної роботи.

Семестровим контролем є залік.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання

Система рейтингових балів та критерії оцінювання:

Виконання лабораторних робіт.

Ваговий бал за лабораторні роботи складає 9 балів. Максимальна кількість балів за всі лабораторні роботи дорівнює:

$$9 \text{ балів} \times 7 \text{ робіт} = 49 \text{ балів}$$

Критерії оцінювання виконання лабораторного завдання

Повнота та ознаки виконання завдання	Бали
Завдання виконане в повній мірі	9
Незначні недоліки за пунктом 1	8
Несвоєчасне виконання завдання	7
Несвоєчасне виконання завдання, недоліки за п. 1	3-6
Неякісне виконання завдання	1-2
Невиконання завдання	0

Модульна контрольна робота

Ваговий бал – 51 бал. Максимальна кількість балів за контрольну роботу дорівнює:

$$51 \text{ бал} \times 1 \text{ роботу} = 51 \text{ балів}$$

Критерії оцінювання контрольних робіт

Повнота та ознаки відповіді	Бали
Повна відповідь	45-51
У відповіді не наведено другорядні чи залежні від основних параметри (матеріали)	35-44
У відповіді не наведено половину основних і кілька другорядних параметрів чи матеріалів	25-34
Відповідь поверхнева без аналізу параметрів, умов, матеріалів, фактів, неповні висновки	11-24
Контрольна робота не зарахована	0-10

Таким чином рейтингова семестрова шкала з кредитного модуля складає:

$$R = 7 \times 9 + 51 = 100 \text{ балів}$$

За результатами навчальної роботи за перші 7 тижнів «ідеальний студент» має набрати 30 балів. На першій атестації (8-й тиждень) студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг не менше 20 балів.

За результатами навчальної роботи за 18 тижнів навчання «ідеальний студент» має набрати 50 балів. На другій атестації (16-й тиждень) студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг не менше 40 балів.

Необхідною умовою допуску до заліку є здача всіх лабораторних робіт і написання модульної контрольної роботи.

Для отримання залікової оцінки, сума всіх отриманих протягом семестру рейтингових балів **R** переводиться згідно з таблицею:

Кількість балів	Оцінка
95...100	відмінно
85...94	дуже добре
75...84	добре
65...74	задовільно
60...64	достатньо
RD < 60	незадовільно
Не виконані умови допуску	не допущено

Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Приблизний перелік питань, які виносяться на семестровий контроль

1. Опишіть уловлювання туманів.
2. Опишіть рівновагу в системах газ-рідина. Назвіть кінетичні закономірності.
3. Визначте основи процесу абсорбції та абсорбційне обладнання.
4. Охарактеризуйте очистку газів від оксиду сірки (II).
5. Охарактеризуйте очистку газів від сірководню.
6. Охарактеризуйте очистку газових сумішей від сірковуглецю та меркаптанів.
7. Охарактеризуйте очистку газів від оксидів азоту.
8. Охарактеризуйте очистку газів від фторвмісних сполук.
9. Наведіть кінетичні закономірності адсорбції.
10. Опишіть десорбцію поглинених речовин.
11. Визначте основи процесу адсорбційних та хемосорбційних методів.

12. Охарактеризуйте адсорбцію парів летючих розчинників.
13. Визначте сутність і види каталізу.
14. Що таке лімітуюча стадія процесу?
15. Які промислові каталізатори використовують в процесах очистки?
16. Наведіть конструкції контактних апаратів та апаратів з киплячим шаром каталізатора.
17. Як відбувається очищення каталітичним методом від органічних сполук?
18. Наведіть схему очищення забруднених газів виробництва кухонних покриттів.
19. Обґрунтуйте очищення газів від оксиду сірки (II) за допомогою вапняку: фізико-хімічні основи методу, опишіть технологічну схему, переваги та недоліки методу.
20. Обґрунтуйте магнетитовий метод очищення газів від оксиду сірки (II): фізико-хімічні основи методу, опишіть технологічну схему, переваги та недоліки методу, область використання.
21. Охарактеризуйте СО, його адсорбцію мідь-алюміній-хлоридними розчинами.
22. Проаналізуйте поглинання оксиду вуглецю (II) мідно-аміачним розчином.
23. Метод метанування. Уловлювання СО рідким азотом.
24. Дайте оцінку методів очищення газів від оксиду вуглецю.
25. Вкажіть короткі характеристики сірководню. Наведіть класифікацію засобів очищення газів від сірководню.
26. Обґрунтуйте залізно-содовий метод очищення газів від сірководню: фізико-хімічні основи методу, опишіть технологічну схему.
27. Проаналізуйте методи очищення газів від оксиду азоту.
28. Дайте оцінку вільних методів очищення газів від оксиду азоту.
29. Проаналізуйте каталітичні методи очищення газів від оксиду азоту. Фізико-хімічні основи каталітичного відновлення оксиду азоту.
30. Проаналізуйте високотемпературний метод каталітичного відновлення оксиду азоту монооксидом вуглецю, метаном, воднем: фізико-хімічні основи методу, опишіть технологічну схему, область використання.
31. Аміачно-каталітичний метод очищення газів від оксиду азоту: фізико-хімічні основи методу, опишіть технологічну схему.
32. Проаналізуйте селективні методи очищення газів від оксиду азоту. Фізико-хімічні основи методів.
33. Які існують джерела утворення та методи очищення газів від галогенів та їх сполук?
34. Охарактеризуйте метод очищення газів від фтору та сполук при виробництві суперфосфату, наведіть фізико-хімічні основи методу, дайте опишіть технологічну схему.
35. Як відбувається поглинання хлору у виробництві хлорного вапна. Дайте фізико-хімічні основи, опишіть методу, область використання.
36. Опишіть очищення від HCl газів у виробництві соляної кислоти.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складенок.т.н., старший викладач Оверченко Т.А.

Ухвалено кафедрою Е та ТРП (протокол № 13 від 23.06.2021р.)

Погоджено методичною комісією ІХФ (протокол № 11 від 25.06.2021)